

SZANSE I PERSPEKTYWY MŁODZIEŻY NA RYNKU PRACY

Marta Downarowicz, Janina Sawicka

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Streszczenie. Bezrobocie w Polsce należy obecnie do największych problemów społeczno-gospodarczych kraju. Wynika to między innymi ze splotu uwarunkowań ekonomicznych, związanych z trwającą wciąż transformacją systemową, oraz z uwarunkowań demograficznych, w wyniku których na rynek pracy wkracza młodzież z wyżu demograficznego. Młode pokolenie stanowi specyficzną grupę zasobów siły roboczej, bowiem sposób, w jaki młodzi ludzie postrzegają rzeczywistość ekonomiczną i swoje szanse na rynku pracy ma zasadniczy wpływ na kształtowanie ich kariery zawodowej. Dlatego też tak istotną rolę w ostatnich latach odgrywa polityka rynku pracy skierowana właśnie do młodzieży.

Słowa kluczowe: rynek pracy, młodzież, bezrobocie

WSTĘP

Poziom i struktura bezrobocia w Polsce zdeterminowane były od początku lat 90. dokonującą się w tym okresie transformacją systemową. Nagłe zmiany ustrojowe, dynamiczny postęp techniczny oraz przemiany społeczne sprawiły, że wielu ludzi nie było w stanie płynnie dostosować się do tych warunków i w nich funkcjonować.

Sondaże przeprowadzone przez Centrum Badania Opinii Społecznej (CBOS) dowodzą, iż w ostatnich latach bezrobocie znajdowało się w czołówce najważniejszych kwestii społecznych. Przyczyną tak dużego zainteresowania opinii publicznej tym zagadnieniem jest systematyczny wzrost liczby bezrobotnych od 1999 r., oraz brak skutecznych form i instytucji redukujących to zjawisko. Wysokie bezrobocie to jednak problem nie tylko polskiej gospodarki. Szacuje się, że obecnie na świecie ponad 800 mln osób nie jest zatrudnionych lub pracuje w niepełnym wymiarze czasu. Stabilizację polskiego rynku pracy utrudnia dodatkowo specyfika bezrobocia, nacechowana takimi niekorzystnymi zjawiskami, jak [Sawicka 2004, MGiP 2004]:

- duży udział długotrwale bezrobotnych (45% ogółu bezrobotnych),
- wysoka stopa bezrobocia wśród młodzieży od 15 do 24 lat (45,9%),

Adres do korespondencji – Corresponding author: Janina Sawicka, Marta Downarowicz, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Katedra Polityki Agrarnej i Marketingu, ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa, tel. (022) 593 40 70, e-mail: sawicka@alpha.sggw.waw.pl

- znaczne zróżnicowanie przestrzenne bezrobocia – najniższa stopa bezrobocia w województwie mazowieckim (16%) i najwyższa w województwie dolnośląskim (27,2%),
- wzrastająca stopa niezatrudnionych wśród osób z wyższym wykształceniem – wzrost o 0,4 punktu procentowego w I kwartale 2004 r. (7,1%) w porównaniu do I kwartału 2003 r. (6,7%).

Szczególnie niepokojące jest zjawisko wysokiego bezrobocia wśród najmłodszej wiekowej grupy. Młody człowiek, pełen subiektywnych rozważań, wątpliwości, ciekawości, oczekiwań i pragnień stoi bowiem w obliczu wyboru własnej drogi życiowej i zawodowej. Młodość, od okresu dorastania przez wszystkie fazy dojrzwania, to zapotrzebowanie na wartości i ideały, to poszukiwanie przykładów działań i samodzielne eksperymentowanie, to także czas, w którym kształtują się aspiracje, orientacje życiowe i indywidualne sposoby rozwiązywania trudności życiowych [Keplinger 2001]. Interesujące są uzyskane przez Chlewińskiego [1994] i Czerwińską-Jasiewicz [1996] wyniki badań nad młodzieżą uczącą się i studiującą. Analiza potwierdza, że znaczna większość badanej młodzieży jest bardzo pesymistycznie nastawiona do czekającej ją przyszłości. Czynnikiem wskazywanym jako powodujący ten pesymizm jest duża niepewność i lęk co do czekającej młodzież przyszłości, jej miejsca we współczesnej rzeczywistości oraz obawa o cały otaczający świat. Młodzi ludzie są często świadomi wielu z owych problemów i zagrożeń, ale nie bardzo widzą możliwości i sposoby ich rozwiązywania. Im problemy są ważniejsze dla jednostki, tym mniejsze widzi ona szanse ich rozwiązania.

Sytuacja młodych ludzi na rynku pracy uwarunkowana jest między innymi następującymi czynnikami, charakteryzującymi młodzież XXI wieku [Szczepaniak-Wiecha 2004]:

- wydłużenie czasu kształcenia szkolnego,
- wzmocnienie procesu indywidualizacji życia,
- wzrost stopnia wolności, zauważalny szczególnie w stylu życia, spędzaniu wolnego czasu, orientacji na konsumpcję itp.

Zainteresowanie naukowców i badaczy zjawiskiem bezrobocia budzi zrozumienie w obliczu skutków społecznych i psychologicznych, jakie wywiera fakt pozostawania jednostki bez pracy. Przygnębienie, rozdrażnienie, lęk, niepokój, poczucie braku perspektyw, utrata wiary w zmianę na lepsze to tylko niektóre z odczuć pojawiających się u osoby bezrobotnej. Jak zaznacza Norman Goodman [1997], dla wielu ludzi praca jest głównym źródłem aktywności. Nie tylko zapewnia im potrzebny dochód, ale jest także ważnym czynnikiem oceny własnej osoby (...). Praca wpływa na możliwości życiowe jednostek i na zakres ich życiowych doświadczeń. Zawód odgrywa również ważną rolę w tym, w jaki sposób jednostki są postrzegane i traktowane przez innych członków społeczeństwa. Niektórzy odczuwają upokorzenie faktem pobierania zasiłku oraz obniżenia ich pozycji w rodzinie. Inni doznają uczucia osamotnienia i izolacji. Strata pracy to jedno, a utrata nadziei na poprawę własnej sytuacji dochodowej i perspektywy uzyskania jakiegokolwiek pracy w przyszłości to drugi aspekt bezrobocia [Ratajczak 2004].

CELE I METODY BADAWCZE

Celem badań przedstawionych w artykule jest analiza i ocena sytuacji na rynku pracy, ze szczególnym uwzględnieniem problematyki zatrudnienia i przeciwdziałania bezrobociu wśród młodzieży. Badania własne oraz analiza materiałów dotyczących zagadnień rynku

pracy miały na celu znalezienie odpowiedzi na pytania: Jakie szanse na zatrudnienie ma obecnie młodzież? Jakie instrumenty i instytucje rynku pracy skierowane są do młodych osób? Czy perspektywy na znalezienie satysfakcjonującej pracy zmieniły się po akcesji Polski do Unii Europejskiej? Czy młodzież jest właściwie przygotowana do podjęcia zatrudnienia?

Podczas badań skorzystano z dwóch źródeł informacji pierwotnych. Pierwszym z nich był kwestionariusz ankiety, o wypełnienie którego poproszono 111 studentów Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie w styczniu i lutym 2005 r. Drugim źródłem informacji były rozmowy przeprowadzone ze studentami uczestniczącymi w badaniu. Respondenci byli studentami trzeciego roku studiów licencjackich na kierunkach ekonomia oraz ekonometria i informatyka [Downarowicz 2005].

WYNIKI BADAŃ

Badania ankietowe przeprowadzone wśród studentów dotyczyły m.in. wykonywania pracy zarobkowej oraz udziału w praktykach zawodowych, miały dać odpowiedź na pytanie, w jakim stopniu studenci są przygotowani praktycznie do wejścia na rynek pracy, jakie mają w tym względzie doświadczenie i z jakich form przygotowania do zawodu korzystają najczęściej. Wyniki wskazują, iż każdy z ankietowanych studentów korzystał podczas trwania studiów przynajmniej z jednej formy zdobywania doświadczenia zawodowego. Aż 85% respondentów wykonywało pracę zarobkową, z czego u ponad połowy była to praca na umowę zlecenie. Okazuje się zatem, że z powodzeniem można połączyć studiowanie z tzw. pracą dorywczą. Zdecydowanie trudniejsze, szczególnie dla studentów uczących się w trybie dziennym, było podjęcie stałej pracy. Udało się to zaledwie 17% ankietowanych, z czego znaczną część stanowią studenci studiów zaocznych. Ciekawy jest również fakt, iż osoby decydujące się na podjęcie stałego zatrudnienia częściej pracowały na pełnym etacie (15 ankietowanych) niż na pół etatu (troje ankietowanych). Stosunkowo duża liczba studentów zdecydowała się podczas trwania studiów na wykonywanie nielegalnej pracy. Aż 23% ankietowanych podjęło przynajmniej raz w życiu pracę „na czarno”. Wnioskować można, iż praca ta przynosi im więcej korzyści niż legalne zatrudnienie – szczególnie w kwestii wynagrodzenia i podatków.

Aktywność na rynku pracy uzależniona jest w dużej mierze od płci. Aż 97% mężczyzn podjęło w trakcie trwania studiów przynajmniej jedną formę zatrudnienia, natomiast w przypadku kobiet wskaźnik ten wynosi nieco ponad 80%. Znalezienie stałej pracy związane jest również z trybem studiowania. Co drugi respondent studiujący zaocznie podpisał w trakcie trwania studiów umowę o pracę na pełny etat, podczas gdy w przypadku uczących się w trybie dziennym udało się to tylko 8% respondentów.

Dużym zainteresowaniem cieszą się również wśród studentów praktyki zawodowe. Na tę formę zdobywania doświadczenia zawodowego zdecydowało się 95% ankietowanych. W praktykach instytucjonalnych brało udział 78, a w rolniczych 74 studentów; wielu respondentów skorzystało z obu form zdobywania doświadczenia zawodowego. Odpowiedzi na pytanie o sposób znalezienia pracodawcy wskazują na dużą samodzielność studentów w poszukiwaniu miejsca odbywania praktyk zawodowych. 30% ankietowanych w przypadku praktyk rolniczych i 38% w przypadku praktyk instytucjonalnych

samodzielnie znalazło pracodawców. Znaczną rolę odegrała tu także uczelnia, która pomogła zorganizować praktyki dla prawie 30 studentów. W zdobywaniu doświadczenia zawodowego pomocni okazują się również rodzice oraz znajomi. Tylko 45% studentów odbywających praktyki rolnicze otrzymało za te prace wynagrodzenie. Fakt, iż ponad połowa ankietowanych, podejmujących starania zdobycia doświadczenia zawodowego, nie otrzymała za to wynagrodzenia jest bardzo demobilizujący. Jeszcze gorsza sytuacja występuje w przypadku osób odbywających praktyki instytucjonalne, wśród których zaledwie 12 spośród 78 studentów otrzymało wynagrodzenie. Co gorsza, okazuje się, że ponad 90% wynagrodzeń pochodzi od zagranicznych pracodawców. Zaledwie 10 respondentów otrzymało wynagrodzenie za praktyki odbyte w Polsce. Trudno się zatem dziwić, iż coraz większa liczba studentów decyduje się na wyjazd za granicę w celu zdobycia doświadczenia zawodowego, a nawet i w poszukiwaniu stałej pracy. Wśród ankietowanych prawie połowa odbyła praktyki zawodowe na zagranicznych farmach. Mieli tam okazję podnieść swoje umiejętności, zdobyć praktyczną wiedzę na temat wykonywanego zawodu, podszkolić znajomość obcego języka i kultury, a do tego za swoje zaangażowanie i poświęcenie zostali wynagrodzeni.

Obsługa komputera jest obecnie jednym z podstawowych wymogów stawianych kandydatom podczas rekrutacji na staż. Studenci SGGW, dzięki licznym przedmiotom prowadzonym przy użyciu komputerów oraz swobodnemu dostępowi do sal komputerowych mogą pochwalić się wysokim poziomem znajomości komputerów. Każdy z ankietowanych potrafi obsługiwać komputer, z czego ponad połowa ocenia swoją wiedzę w tym zakresie jako wysoką lub bardzo wysoką. 43% respondentów może wykazać się podstawową znajomością najważniejszych programów komputerowych i uważa swój poziom jako przeciętny. Wyniki w dużej mierze uzależnione są od płci. Prawie 85% mężczyzn ocenia swoją wiedzę informatyczną jako dobrą lub bardzo dobrą, podczas gdy w przypadku kobiet analogiczny wskaźnik kształtuje się na poziomie 45%. Znaczne dysproporcje występują również między studentami z Warszawy a osobami wsi. Ponad 60% mieszkańców stolicy ocenia swoją znajomość komputerów jako wysoką lub bardzo wysoką, natomiast u większości ankietowanych urodzonych na wsi wskaźnik ten jest dwukrotnie niższy. Również osoby posiadające najwyższe średnie ocen oraz studenci, których zarobki w rodzinie przekraczają średnią krajową, wykazują się lepszą wiedzą informatyczną.

Z odpowiedzi na pytanie o znajomość języków obcych można wysnuć wniosek, iż każdy z ankietowanych zna choćby podstawy znajomości przynajmniej jednego języka obcego, a ponad 90% co najmniej dwóch. Znacznie gorsze rezultaty otrzymano co do oceny stopnia znajomości tych języków. Tylko co czwarty student ocenia swoją wiedzę w tym zakresie za bardzo dobrą, a wśród 102 respondentów posługujących się co najmniej dwoma językami obcymi zaledwie 2 osoby wykazują się wysoką znajomością obu języków. Większość ankietowanych określiła swoją umiejętność posługiwania się obcymi językami za średnią. Po wstąpieniu do Unii Europejskiej i otwarciu niektórych wspólnotowych rynków pracy umiejętność porozumiewania się w obcym języku jest niemal niezbędna. W tym aspekcie studenci SGGW wykazują się mniejszą konkurencyjnością niż ich rówieśnicy z niektórych innych uczelni, np. z SGH, gdzie w ramach programu studiów wprowadzono obowiązkową naukę dwóch języków obcych.

W celu zwiększenia szans na rynku pracy studenci podejmują (lub zamierzają podjąć) pewne kroki mające poprawić ich konkurencyjność. Zdecydowana większość responden-

tów (92%) korzysta lub zamierza skorzystać przynajmniej z jednej formy uzupełnienia kwalifikacji i umiejętności zawodowych. Największą popularnością wśród ankietowanych cieszą się kursy językowe (65%), choć nie brakuje też zwolenników podjęcia drugiego kierunku studiów (32%). Studenci upatrują również szanse na podniesienie konkurencyjności w odbyciu praktyk zawodowych (28%), kursów specjalistycznych (17%) i kursów komputerowych (7%). Uzyskane wyniki potwierdzają wcześniejsze wnioski, iż największą bolączką studentów SGGW jest niski poziom znajomości języków obcych. Nie ma w tym nic dziwnego, skoro jego nauka nie jest obowiązkowa, a chętnym uczelnia oferuje zaledwie dwuletni kurs nauki jednego języka. Ciężko jest w takich okolicznościach zmobilizować się do nauki i w konsekwencji kończy się to uczęszczaniem na prywatny, przyspieszony kurs językowy na ostatnim roku studiów. Pod tym względem studenci innych uczelni, np. SGH, którzy w ramach programu studiów uczą się obowiązkowo dwóch języków obcych, są automatycznie znacznie bardziej konkurencyjni na rynku pracy. Wyniki ankiety potwierdzają jednocześnie wysokie przygotowanie informatyczne studentów SGGW. Liczne przedmioty prowadzone przy wykorzystaniu komputerów oraz wysoki poziom nauczania powodują, iż zaledwie 7% respondentów odczuwa konieczność podnoszenia swoich kwalifikacji w tej dziedzinie.

Zdecydowana większość studentów (90%) ma sprecyzowane plany co do najbliższej przyszłości po skończeniu studiów. Prawie połowa zamierza szukać pracy w Polsce, a tylko 10 osób podejmie próbę zatrudnienia za granicą. Kontynuować naukę zamierza 6% respondentów, wśród których znajdują się same kobiety i, co dziwniejsze, częściej decydują się na to studentki z najniższą średnią ocen (poniżej 3,5) od tych z najwyższą (powyżej 4,5). Dość liczne grono stanowią natomiast studenci, którzy zamierzają połączyć pracę z nauką. Świadczy to zatem o dużej chęci lub konieczności zdobywania dodatkowej wiedzy, nawet w przypadku podjęcia stałego zatrudnienia. Potwierdzają się zatem opinie, iż obecnie dyplom uczelni nie zapewnia już zdobycia i utrzymania dobrze płatnej pracy. Konieczne jest ciągle doksztalcanie i uzupełnianie zdobytej na studiach wiedzy, szczególnie w obliczu dynamicznie rozwijającej się gospodarki oraz postępu technologicznego. Zaledwie 14% mężczyzn i 4% kobiet zamierza rozpocząć własną działalność gospodarczą. Większą przedsiębiorczością odznaczają się również osoby ze wsi (18%) niż mieszkańcy Warszawy (5%).

Na pytanie o prawdopodobieństwo znalezienia stałego zatrudnienia w ciągu dwóch lat od ukończenia studiów ankietowani wykazali się dość dużym optymizmem. Aż 62% badanych studentów wierzy, że znajdzie pracę, choć tylko 11 osób jest pewnych tego faktu. Tyle samo respondentów ma obawy, czy uda im się tego dokonać, wybrali bowiem odpowiedź „raczej znajdę”. Pesymiści, uważający, że w ciągu dwóch lat od momentu ukończenia studiów raczej nie znajdą zatrudnienia, stanowią niewielki odsetek (3%). Żaden student nie zaznaczył odpowiedzi „na pewno nie znajdę”, co oznacza, że nie ma wśród ankietowanych osoby, która przekreślałaby swoje szanse na znalezienie stałego zatrudnienia. Stałą pracę ma już 12 studentów studiów zaocznych. Ankietowani z Warszawy wykazują się większym optymizmem co do swojej przyszłości zawodowej w porównaniu ze studentami z mniejszych miejscowości, gdyż ponad 20% mieszkańców stolicy i tylko 5% respondentów ze wsi jest pewnych, że znajdzie stałą pracę w ciągu dwóch lat od skończenia nauki.

Studenci są świadomi tego, jak trudna jest sytuacja na rynku pracy i jak wielkie bezrobocie odnotowuje się wśród absolwentów. Aż 74% ankietowanych uważa, że

znalezienie interesującej i dobrze płatnej pracy jest obecnie trudne, a 17% ocenia sytuację jako bardzo trudną. Paradoksalnie, osoby z najwyższymi średnimi ocen znacznie gorzej oceniają szanse znalezienia stałego zatrudnienia w porównaniu ze studentami z niższymi średnimi. Tylko 7 respondentów nie widzi większych problemów ze znalezieniem pracy, a na dodatek niektórzy ankietowani dopisali „jakiegokolwiek pracy”. Faktycznie, do pracy przy rozdawaniu ulotek lub gazet nie są wymagane jakieś specjalne predyspozycje czy wyższe wykształcenie, dlatego podjęcie takiej pracy nie przysparzałoby zbyt wielu trudności. Zatrudnienie na ambitnym stanowisku z perspektywą dalszego rozwoju jest natomiast w opinii prawie wszystkich ankietowanych studentów trudne, wymaga dużej wytrwałości i zaangażowania znacznej ilości czasu.

Na pytanie „Co, Twoim zdaniem, wpływa na znalezienie pracy?” podobna liczba odpowiedzi padła na „kwalifikacje” i „znajomości”. Wskazanie przez 69% ankietowanych kwalifikacji jako jednego z najistotniejszych czynników wpływających na powodzenie na rynku pracy jest dosyć zrozumiałe. Obawy powinno budzić uznanie przez znaczną część respondentów „znajomości” za czynnik gwarantujący osiągnięcie sukcesu zawodowego. Świadczy to o tym, że aż 68% młodych ludzi uzależnia zdobycie atrakcyjnej pracy nie od własnych, indywidualnych predyspozycji i umiejętności, lecz od czynników całkowicie od nich niezależnych, jakimi są „dobre kontakty”. Według ankietowanych, na powodzenie na rynku pracy wpływa dodatkowo w znacznym stopniu staż pracy (54%) oraz praktyka zawodowa (46%). Prawdopodobnie z tego względu te formy aktywności zawodowej cieszą się tak dużym zainteresowaniem wśród studentów, a ich popularność z roku na rok wzrasta. Corocznie około 500 studentów SGGW uczestniczy w trwających zazwyczaj kilka miesięcy letnich praktykach związanych z produkcją rolniczą. Coraz większym zainteresowaniem cieszą się dłuższe, trwające do 1 roku, staże w Europie, USA i innych krajach pozaeuropejskich. Wyniki badań ankietowych wskazują, iż podobna liczba ankietowanych wskazała umiejętności zawodowe (32 osoby) i szczęście (33 osoby) jako czynniki wpływające na osiągnięcie sukcesu zawodowego. Wiek i prezencja wymieniane były przez respondentów jako najmniej wpływające na znalezienie pracy.

Studenci za swoje największe zalety uważają: kreatywność (70%), zaangażowanie w wykonywane zadania (59%) i pomysłowość (45%). Co trzeci ankietowany wskazuje też na elastyczność, mobilność i umiejętność pracy w zespole jako atuty młodych pracowników.

Jednocześnie 93% respondentów uznaje brak doświadczenia za czynnik przyczyniający się w największym stopniu do niepowodzenia na rynku pracy. Konkurencyjność młodzieży obniża również zbyt agresywne nastawienie na karierę (39%) oraz brak umiejętności (41%) i stabilizacji (38%).

Pytanie otwarte, w którym zawarta była prośba o dokończenie zdania „Bezrobotny to...”, miało na celu uzyskanie informacji o stosunku ankietowanego do osoby niezatrudnionej. Wśród odpowiedzi pojawiały się między innymi opinie, iż bezrobotny to „ktoś, kto nie chce pracować i nie stara się o pracę”, „osoba leniwa, której nie zależy na znalezieniu pracy”, „osoba mało ambitna, która żyje ze środków publicznych”, „młody bez perspektyw lub wieloletni pracownik po zwolnieniu”. Pojawiały się jednocześnie sugestie, iż bezrobotny jest osobą smutną, osamotnioną, nieszczęśliwą, bezsilną, mającą często problemy z depresją itp.

Działania krajowych służb publicznych w celu ograniczenia bezrobocia są zdaniem ankietowanych niewystarczające (59%), a nawet bardzo słabe (34%). Zaledwie 6 respondentów oceniło pomoc rządową pozytywnie, z czego 2 osoby uznały te działania za wystarczające, 3 za dobre, a tylko 1 ankietowany przyznał tym działaniom ocenę bardzo dobrą. Wyniki te nasuwają wniosek, iż młodzi ludzie nie czują wsparcia otoczenia podczas stawiania pierwszych kroków na rynku pracy.

Niska ocena działalności rządu w celu ograniczenia bezrobocia może wynikać z niedostatecznej wiedzy studentów na temat niektórych programów, skierowanych w szczególności do młodych osób. Obecnie istnieje wiele instrumentów i instytucji rynku pracy oferujących pomoc w zatrudnieniu. Największy problem tkwi w słabym rozpowszechnieniu informacji na temat form rządowego wsparcia młodzieży. Ponad połowa respondentów nigdy nie słyszała o programie „Rozwój zasobów ludzkich”. Zaledwie 16% studentów zna założenia programu, choć tylko dwie osoby oceniają swoją wiedzę w tym zakresie jako bardzo dobrą. Zdecydowanie większym zainteresowaniem cieszy się wśród ankietowanych program „Pierwsza praca”, o którym słyszało 83% respondentów. Dodatkowo większość z nich, oprócz nazwy programu, kojarzy również główne założenia i cele.

Wielu studentów upatruje szanse na poprawę warunków na rynku pracy w akcesji Polski do Unii Europejskiej. Najwięcej, bo aż 41% ankietowanych uważa, że sytuacja bezrobotnych po 1 maja 2004 r. polepszyła się, a co czwarty respondent nie zanotował w tej kwestii większych zmian. Tylko 6 osób upatruje zagrożenie dla polskiego rynku pracy po wstąpieniu do Unii Europejskiej.

Mimo iż wiele osób pozytywnie ocenia wsparcie Unii Europejskiej w zakresie ograniczania bezrobocia w Polsce, nie gwarantuje to jednak całkowitego poczucia bezpieczeństwa na rynku pracy. Wśród największych zagrożeń życia społecznego i gospodarczego w Polsce ponad 80% respondentów wymienia bezrobocie. Problem braku zatrudnienia oceniono nawet jako groźniejszy niż przestępczość (51%) czy konflikty wewnętrzne (47%). Może to wynikać z faktu, iż bezrobocie jest problemem najbliższym ankietowanemu. Konflikty wewnętrzne i zewnętrzne przynoszą wprawdzie znacznie poważniejsze w skutkach konsekwencje, jednak przeciętny student nie odczuwa tego zagrożenia personalnie. Dla niego i jego najbliższej rodziny najważniejsze jest zapewnienie dachu nad głową i zaspokojenie podstawowych potrzeb fizycznych i duchowych.

Wśród instrumentów rynku pracy największą popularnością cieszą się staże i różnego rodzaju przygotowania zawodowe. Aż 71% ankietowanych zdecydowałoby się na tę formę zdobywania kwalifikacji zawodowych. Co czwarty respondent nadzieję na rozwój zawodowej kariery pokłada w przyznaniu środków na podjęcie działalności gospodarczej, a 17% studentów chętnie skorzystałoby ze stypendium dla kontynuującego naukę. Najmniejszym zainteresowaniem wśród młodzieży cieszy się zatrudnienie w ramach robót publicznych czy prac interwencyjnych.

Odpowiedzi na pytanie o planowany w przyszłości sposób poszukiwania pracy wskazują na dużą samodzielność ankietowanych studentów. Aż 80% z nich zamierza podjąć próbę bezpośredniego wysłania CV do potencjalnych pracodawców. Jest to wynik imponujący, zważywszy, iż taka forma poszukiwania zatrudnienia wymaga od kandydata niemałej odwagi oraz poświęcenia znacznej ilości czasu. Ankietowani wolą też sami poszukać ogłoszenia w prasie (59%) lub przez Internet (61%), niż korzystać

z pomocy biur pośrednictwa pracy (30%) czy urzędów pracy (27%). Instytucje te nie cieszą się zbyt dobrą opinią wśród respondentów, co w konsekwencji powoduje niewielkie zainteresowanie absolwentów korzystaniem z pomocy tego typu placówek. Znacznie chętniej zwracają się studenci z prośbą o pomoc w znalezieniu pracy do znajomych (68%) lub rodziny (41%).

WNIOSKI

Studia literatury, analizy statystyczne oraz własne badania ankietowe potwierdzają tezę, iż młodzi ludzie znajdują się w wyjątkowo niekorzystnej sytuacji na rynku pracy. Nie są jednak w tej kwestii całkowicie bezradni, ponieważ z myślą o nich powstało wiele programów rządowych i pozarządowych, mających na celu ułatwienie młodzieży znalezienia zatrudnienia oraz podniesienia kwalifikacji zawodowych. Nieskuteczność tej pomocy wiąże się przede wszystkim z niewielkim zainteresowaniem studentów, które wynika często z niedostatecznej wiedzy na temat programów prozatrudnieniowych. Dodatkowo wielu młodych ludzi jest bardzo sceptycznie nastawionych do działań polityków w Polsce, co potęguje poczucie osamotnienia w walce z bezrobociem.

Badania ankietowe w grupie studentów dowodzą, iż są oni świadomi trudnej sytuacji panującej na rynku pracy oraz jak wielkie zagrożenie niesie ze sobą bezrobocie. Nie odnoszą tego jednak bezpośrednio do własnej osoby. Większość respondentów ocenia swoje indywidualne szanse na rynku pracy dość wysoko i wierzy, że zdobyte wykształcenie, doświadczenie i kwalifikacje pozwolą na uniknięcie zagrożenia bezrobociem. Swoją przewagę konkurencyjną dostrzegają przede wszystkim w wysokim poziomie wiedzy osiągniętej na studiach, znajomości języków obcych i programów komputerowych oraz w doświadczeniu zdobytym podczas praktyk zawodowych. Szanse na zatrudnienie zwiększają dodatkowo niektóre cechy młodych ludzi, jak kreatywność, pomysłowość i zaangażowanie w powierzone zadania. Chęć studentów do poszerzania swojej wiedzy i umiejętności nie ogranicza się tylko do nauk, jakie oferuje uczelnia. Młodzież uczęszcza dodatkowo na kursy, szkolenia, zajęcia sportowe i artystyczne. Mimo tych starań, absolwenci często przegrywają „walkę” na rynku pracy z bardziej doświadczonymi i ustabilizowanymi starszymi kolegami. Jednocześnie, im bardziej młodzi ludzie starają się podnieść swoją konkurencyjność, tym większe stają się ich wymagania płacowe i silniejsze nastawienie na osiągnięcie kariery zawodowej. To natomiast powoduje zniechęcenie wśród potencjalnych pracodawców. W ten sposób powstaje błędne koło, powodujące dezorientację i frustrację młodych, wykształconych i ambitnych absolwentów uczelni.

Nadzieja na poprawienie sytuacji na rynku pracy upatrywana jest w instytucjach Unii Europejskiej. Młodzież oczekuje pomocy ze strony bardziej doświadczonych i rozwiniętych instytucji wspólnotowych. Coraz więcej studentów uczestniczy w zagranicznych praktykach i stażach zawodowych, a niektórzy są nawet skłonni opuścić swój ojczysty kraj w celu poszukiwania atrakcyjniejszej i lepiej płatnej pracy. Tak duże poświęcenie spowodowane jest między innymi groźbą bezrobocia, odczuwanego przez respondentów jako największe zagrożenie życia społecznego i gospodarczego w Polsce. Chęć wyjazdu zagranicznego umocniona jest dodatkowo brakiem zaufania do elit politycz-

nych i do rządu. Działalność państwa w celu ograniczenia bezrobocia oceniana jest przez młodzież jako niewystarczająca. Informacja o pomocy rządowej nie dociera do studentów, o czym świadczy między innymi niewielka znajomość programów skierowanych w szczególności do młodzieży.

Badania potwierdziły większe szanse mężczyzn niż kobiet na rynku pracy. Mężczyźni czują się znacznie pewniej w konfrontacji z potencjalnym pracodawcą. Sytuacja na rynku pracy wymaga od studentów ogromnego zdeterminowania i wielu poświęceń. Wkraczając na ścieżkę życia zawodowego, młodzież już od początku napotyka bariery i ograniczenia. Niemożność realizacji własnych celów i pragnień wywiera ogromną presję i zmusza niekiedy do zmiany planów życiowych i zawodowych. Coraz więcej studentów, w obawie przed konfrontacją z rzeczywistością rynku pracy, decyduje się na kontynuowanie nauki. Jest to jedna z nielicznych pozytywnych konsekwencji istnienia bezrobocia. Polskie społeczeństwo legitymuje się z roku na rok coraz wyższym wykształceniem. Powstają nowe uczelnie, kierunki studiów, specjalizacje. Niestety, obecnie dyplom uczelni nie wystarcza już do zdobycia stałej, dobrze płatnej pracy. Bezrobocie wśród osób legitymujących się wyższym wykształceniem uległo w ciągu ostatnich kilku lat znacznie wzrosło.

PIŚMIENNICTWO

- Chlewiński Z., 1994: Przyszłość świata w aspekcie szans i zagrożeń. Psychologiczne badania studentów. Przegląd Psychologiczny.
- Czerwińska-Jasiewicz M., 1996: Ocena własnych perspektyw życiowych przez młodzież w zmieniającej się sytuacji społecznej w Polsce, Forum Psychologiczne (1).
- Downarowicz M., 2005: Szanse i perspektywy młodzieży na rynku pracy. Praca magisterska napisana pod kierunkiem naukowym dr hab. Janiny Sawickiej, prof. nadzw. SGGW w Katedrze Polityki Agrarnej i Marketingu. Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Warszawa.
- Keplinger A., 2001: Młodzież w zmieniającym się świecie (Prace Psychologiczne LIV). Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
- Polska 2004. Raport o stanie gospodarki, MGIP, Departament Analiz i Prognoz ekonomicznych, pod kierunkiem J. Hausnera i innych, Warszawa.
- Ratajczak Z., 2004: Psychologiczne aspekty funkcjonowania człowieka w sytuacji braku pracy. [w:] Człowiek w społecznej przestrzeni bezrobocia, pod red. Teresy Chirkowskiej-Smolak i Agaty Chudzikiej, Wydaw. Naukowe UAM, Poznań.
- Sawicka J., 2004: Polska w Unii Europejskiej – wybrane polityki sektorowe. Wydaw. SGGW, Warszawa.
- Socha M., Sztanderska U., 2002: Strukturalne podstawy bezrobocia w Polsce, Wydaw. Naukowe PWN, Warszawa.
- Szczepaniak-Wiecha I., 2004: Młodzież na rynku pracy. [w:] Człowiek a rynek, tom 2, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin.

THE CHANCES AND PERSPECTIVES OF YOUTH ON THE LABOUR MARKET

Abstract. Unemployment in Poland is one of the most important socio-economic problems of the country. These are due to the mix of economic conditions, tied to the still ongoing transformation of the economic system; and to the demographic high enter the

labour market. Youth is a special group, which in the future is going to influence the size of labour force resources and significantly affects the economics processes. The way, in which the youth perceive current economic reality and their chances to find their place in this reality, has a principled influence on the shape of their professional lot. That's why the youth is at the moment the subject of peculiar interest of the labour market policy in Poland.

Key words: labour market, youth, unemployment

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 10.06.2005